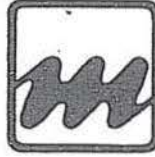

MARMARA ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TÜRKLÜK ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

8

Kurucusu:
Hakkı Dursun YILDIZ

Mehmet AKALIN Armağanı

İstanbul, 1997

FUZULÎ'YE VE GÜL KASİDESİ'NE DAİR

TAHİR ÜZGÖR*

Lugat bakımından ortaya koydukları zahirî mânâların ötesinde çok daha geniş ve farklı mânâları beraberinde getiren kelimeleriyle kendisine bakanlara, "nazar ehli"nin kültür, dikkat, idrâk, duyuş ve sezgileri paralelinde bir şeyler ifade eden edebî metinlerimizin anlaşılabilmesi, bir arkeolojik kazıda gösterilen dikkat ve ihtimama benzer bir gayretle, her cümlesine, her beytine, her mısrasına, her kelimesine hatta her ekine ayrı perspektiflerden bakılarak incelemek suretiyle kısmen mümkün olabilecek bir faaliyettir. Hele bu metinler, Tanzimat'tan bu yana çeşitli açılardan ve bilhassa hayata kapalı olması yönüyle o kadar tenkid edilmesine rağmen, fertlerin ve cemiyetin her türlü hâlinin tesbitini mümkün kılan¹, asırlardır ilim âleminin ve zevk ehlinin önde gelen meşgûliyetleri ve haz kaynakları arasında yer alan muhteşem bir imparatorluk medeniyetinin ihtişamını aksettiren ve dünya kültür âlemine iftiharla sunabileceğimiz Klasik Türk Edebiyatı'na ait metinler ise², bunların anlaşılabilmesi çok daha teksifî bir dikkât ve tefekkürü gerektirecektir. Hele hele bu metinler, Yunus Emre, Ali Şir Nevayî, Şeyh Galib gibi şahsiyetlerle birlikte bu edebiyatın zirvelerinden birini belki de en yükseğini teşkil eden ve zekâ kıvılcımlarını her an insanı şaşırtabilecek bir biçimde kullanabilen bir dâhî olan Fuzulî³ tarafından meydana getirilmiş ise, bu faâliyyette harcanacak tefekkür ve

* Doç. Dr. , Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.

¹ Prof. Dr. F. Sabri ÜLGENER: Zihiyet Aydınlar ve İzmler, İst. 1983, s. 30vd. Zihniyet ve Din ve İslâm Tasavvufu ve Çözülme Devri İktisat Ahlâkı, İst. 1981, s. 116 vd.

(Ülgener bu eserlerinde Bağdatlı Rûhî'nin Terkib-bend'inden ve Nâbî'nin Hayriye'sinden hareketle XVI ve XVII. yüzyılların iktisadi yapısını ortaya koymuştur.)

² Prof. Dr. Birol EMİL: Yeni Türk Edebiyatının Meseleleri, Türk Edebiyatı Der. Nisan 1993, s. 12-15.

³ Avukat Mehmed MİHRİ: Ulu Türk Ulusunun Şanlı Tarihi Fuzulî'nin Şerh ve Tefsirli Dîvânı, İst. 1937, s. 3.

teksifi dikkatin, değişik yönlerde çok daha uzun bir süre devam ettirilmesi gerekir. Bugün, değil Fuzulî'nin bir metnini anlamak, daha onun nerede doğduğu, doğum tarihi, mezhebi, hangi eserlerin ona ait olduğu, Dîvân'ının hangi şiirleri ihtiva ettiği ve adetleri, eserlerinin hangi dilde ve hangi şekil ve türde yazıldığı gibi çok mühim pek çok hususu bilmekten uzak bulunmaktayız.

Fuzulî, Irâk-ı Arab'ın neresindedir, Bağdad'lı mı, Hille'li mi yoksa Kerbelâ'lı mıdır?⁴ Yaşlılık' ve tâkatsizlikten dem vuran Fuzulî'nin mevlidini

⁴ Latifi (İst. 1314, s. 265), Ahdî (İ.Ü. Ty. 2604, 97a), Âşık Çelebi (Meredith-Owens London 1971, 198b) ve Beyânî (İ.Ü. 2568, 66b-A.E. 757, 74a) Fuzulî'nin Bağdatlı olduğunu söyler. Sâdikî-i Kitâbdâr, O'nun Hille'yi vatan tutup orada yerleştiğini "Bayatdur... Hille'de mutavattım bolurlar." (İ.Ü.Ty. 4085, 33b) şeklindeki sözleriyle ifade eder. Fuzulî'nin Hilleli olduğunu ilk söyleyen Hasan Çelebi'dir, ancak maalesef edition critique'li metninde (Kınalı-zade Hasan Çelebi: Tezkiretü'ş-şuara, Haz. Dr. İbrahim Kutluk, Ank. 1978-1981, c. 2, s. 758.) ve bunun hazırlanışında istifade edilen üç nüshada (İ.Ü.Ty. 1737, Topkapı Revan 1451, Topkapı Hazine 1270) bu fikrine rastlamak mümkün değildir, buna karşılık meselâ İst. Sül. Ktb. Reisülkütub 624 293b-295a, Aynı Küt. Çelebi Abdullah 279, 220a-222a, Aynı Küt. Ayasofya 3140, 274b, 276a gibi nüshalarla Karahan'ın esas aldığı A.E. Kit. 758 ve 761 de bu hususa işaret ettiği görülebilir ki bu durum bizdeki edition critique anlayışını ortaya koymak açısından mühimdir. Hasan Çelebi'den sonra kaynak göstermeksizin Muallim Naci (Esami, İst. 1308, s. 248), Fâik Reşad (Tarih-i Edebiyat-ı Osmani, İst. 1308, s. 338), Şemseddin Sami (Kamusü'l-âlâm, İst. 1314 c. V, s. 3416), Gibb (History of the Ottoman Poetry, London 1904, c. III, s. 71), Süleyman Nazif (Fuzulî, İst. 1926, s. 16), Köprülü (I.A. İst. 1947, 37. cüz Fuzuli Mad.), Keork Terzibaşyan (Fuzuli Şerhi, İst. 1928, s. 115) ise O'nun Hilleli olduğunda hem-fikirdirler. Tezkirelerden sadece Riyâzî'de rastlanan "Bağdad nevâhisinden Kerbelâ'da vücûda gelmişdür." şeklindeki kayda göre (İ.Ü. Ty. 761, 105a) ve çeşitli delillerle Fuzulî'nin Kerbelâ'da doğduğu fikri, önce Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan tarafından basılmamış bir konferansta ortaya getirilir (Bursa 1941). Daha sonra Gölpınarlı, Divan neşrinde (İst. 1948, s. VI-VIII) ve Dr. A. Karahan malûm doktora çalışmasında (Fuzulî, İst. 1949, s. XXII.) bu fikri tekrarlar. Halbuki Leningrad külliyyatını inceleyen E. Berthels, 1930 yılında Fuzulî'nin Arapça Divanı üzerinde yaptığı çalışmada, Fuzulî'nin "Bâbil ülkesinde terbiye gördün, kemâl elde ettin, muhakkak bundan dolayı büyü sanatında eşi az bulunur bir kişisin/Gepgeniş olan Hille'den güzelliğin arttı, sen bundan ötürü tab'an tatlı ve arısın.../Dilin tatlı, göz ucuyla bakışın büyüleyici, sanki sen Hillelisin, diyarın da Bâbil'dir." şeklindeki beyitlerinden hareketle O'nun Hilleli olma ihtimâlinin çok kuvvetli olduğunu ifade etmiştir (Berthels, Memoires du Comite des Orientalistes U.R.S. 1939 V.p. 39-71'den Kemal Edip Kürkçüoğlu (D.T.C. Der. c. IV, s. 3 Mart-Nisan 1946). Buna rağmen 1930'dan sonra yapılan pek çok incelemede bu husus gözden kaçmış veya bilhassa kaydedilmemiştir. Yalnız biraz evvel zikredilen K. Edip Kürkçüoğlu bir makâlesinde bundan bahseder ve bu ihtilafı mevzuun E. Berthels tarafından sarahate kavuşturulduğunu söyler. (D.T.C. Der. c. IV, s. 3 Mart-Nisan 1946). Köprülü de bu hususu, Arapça şiirlerinden kendi çıkardığı bir hüküm olarak ortaya koyar (I.A. Fuzuli Mad. 1947). A. Karahan, 1949'da basılan doktora

ne kadar eskilere götürebiliriz?⁵ Mezhebini hangi eserlerinden çıkarabiliriz, Fuzulî Türkçe Dîvân'ına göre sünnî-alevî (müfaddile) Farsça Dîvân'ına göre şîf midir?⁶ Sohbetü'l-esmâr Fuzulî'nin midir?⁷ Fuzulî,

çalışmasında K.E. Kürkcüoğlu'nun makâlesini bibliyografyada zikretmesine rağmen burada verilen bilgilerden hiç birini bir kanaat olarak bile kitabın içerisinde anmaz, sadece Köprülü'nün "Hillelidir" hükmünü tenkid eder. Doktora tezinin ilk baskısında adını hiç anmadığı E. Berthels ise 1989 baskısında indekste yer almasına rağmen bibliyografyaya girememiştir. Her nedense bizim hemen hemen bütün ilmî araştırma sahalarımızda, eski doğruları yeni yanlışlarla düzeltmeye çalışmak gibi zararlı bir itiyat vardır.

- 5 Fuzulî'nin Akkoyunlu Uzun Hasan'ın oğlu Yusuf'un iki erkek evlâdından biri olan ve 1504'te ölen Elvend Bey'e sunduğu "Kaside-i şikâyetgüne velehü der-medh-i Elvend Big" başlıklı uzunca ve başarılı Farsça bir kasideyi en fazla 20 yaşlarında yazdığı kabul edilse bile, doğum tarihi 885/1480'ler civarı olur ki bu muvaffak kaside, herhalde Fuzulî'nin yazdığı ilk şiir değildir. Buna göre Fuzulî, 75-80 yıl gibi uzun bir ömür sürmüştür, hatta yeni dikkatlerle bu rakamın yükseltilmesi de mümkün görünmektedir.
- 6 Fuzulî'nin Türkçe Dîvân'ında Hz. Ali için 3 medhiyesi, Farsça Dîvân'ında ise 10'dan fazla kasidesi vardır (Doç. Dr. Hasibe Mazıoğlu, Fuzulî Kimleri Övmüştür, İst. 1959, s. 60.). Hatta bu Hz. Ali muhabbeti, şairi, "Peygamberin Mirac payesi, vahy fazileti, Hakk'a yakınlığı hep senin gibi bir amcası oğlu olması sebebiyledir." şeklindeki sözleri söyler. (Aynı eser, s. 138.). Buna mukâbil Bağdad'ı fetheden Osmanlıların sünnî halifesi ve devlet ricaline karşı saygıda kusur etmeyen Fuzulî'nin alevîliğinin mahiyetini tesbit de ayrı bir mevzu teşkil etmektedir.
- 7 Sohbetü'l-esmâr'ı ilk olarak tanıtan Bakû Dârülfünûn'u Âzerî Edebiyatı Tarihi Profesörü Emin Âbid'dir (Hayat I, İst. 1927, S. 16, . 314.). Daha sonra Kemâl Edip Kürkcüoğlu, Sohbetü'l-esmâr'ı Fuzulî'nin yeni keşfedilen eserleri arasında sayar (D.T.C. Der. C. IV, S. 3, Mart-Nisan 1946.). Köprülü, İ.A.'nin ilk baskısında Fuzulî maddesi içerisinde Emin Âbid'in verdiği bilgileri tekrar eder ancak bizzat gördüğü eserin Fuzulî'ye ait olamayacağına kat'i olarak kânf olduğunu belirtir (İ.A. c. IV, s. 697, 1947.). Prof. Dr. A. Karahan kitabının ilk baskısında eseri Fuzulî'ye mal etmekte tereddüt göstermekle birlikte bu konuda hüküm beyan etmez (Fuzulî, İst. 1949, S. XXII), kitabın 1989'da Kültür Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen ikinci baskısında ise bu kısım tamamen çıkarılmıştır. Bundan on sene sonra Dr. Müjgan Cunbur, konuya hâlâ bir açıklık getirilmediğini söyler (Fuzulî'ye Dair Tavsifi Bibliyografya, Unesco, İst. 1959 s. 123 ve Fuzulî Hakkında bir Bibliyografya Denemesi, İst. 1956, s. 103.) Halûk İpekten ise 1973'te yayımlanan eserinde, yakın zamana kadar bilinmeyen bu mesnevinin ilk olarak Emin Âbid tarafından Fuzulî Külliyyâtı'nın ikinci cildinde yayımlandığını ifade eder (Fuzulî, Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklaması, Ank. 1973, s. 39.). Kitabın 1991'deki ikinci baskısında aynı kısma ilaveten bazı yazarlarca eserin Fuzulî'ye ait olduğunun kabul edilmediği Köprülü ve Sedit Yüksel'in isimleri zikredilerek belirtilir (Ank. 1991, s. 47-48.). 1972'de ise Doç. Dr. Sedit Yüksel, metnin kendisini de yayınlamak suretiyle eserin, dil, sentaks ve 16. asra aykırılık açısından niçin Fuzulî'ye ait olamayacağını delilleriyle ortaya koyar (Türkoloji Der. c. IV, s. 115-116 Ank. 1972.). Görüldüğü gibi burada da bir takdim-tehir vardır. 1947'de Köprülü'nün kat'i olarak tasrih ve ifade ettiği bir durum, 1972'ye

Türkçe-Farsça manzum bir lugat yazmış mıdır?⁸ Filanca kaside Fuzulî'nin mi, Figanî'nin midir?⁹ Beng ü Bade Farsça mı Türkçe midir?¹⁰ Sıhhat ü Maraz veya Hüsn ü Aşk mensur bir risâle midir, yoksa neredeyse yarım yüzyıldır anılageldiği gibi bir mesnevi midir?¹¹ Türkçe Divan'ında kaç

kadar yanlış olarak tekrarlanagelmıştır.

- ⁸ Prof. Fahir İz, Lahor Pencab Ün. Kütüphanesi'nde rastladığı Farsça yazmalar arasında yedi ayrı nisab yani manzum lugatten teşekkül eden bir mecmuada bu yedi sözlükten birinin Fuzulî'ye atfedildiğini tesbit etmiştir. 25 Şevval 1239/24 Haziran 1239'da da istinsah edilen ve 22 varak olduğu söylenen eserin fihristinde üçüncü sözlük için "Nisab-ı Mevlânâ Fuzulî-i Rûmî" ve eserin sonunda "Tamam-şüd Nisab-ı Türkî-i Mevlânâ Fuzulî" kaydı bulunmaktadır. Eser on bölüme ayrılmış ve her bölümde ayrı bir vezin kullanılmıştır. Son varakta şairin isminin de zikredildiği bir beyit şu şekildedir: "Fuzulîyâ gile gör çi bidân mi âmâde bâş/Yasak giç oldı bidân ki mühim be-tül keşîd." (Fuzulî ve Leylâ ve Mecnun, Unesco, İst. 1959, s. 11-116). Ne yazık ki bu tanıtım yazısının arkası gelmemiş ve eserin Fuzulî'ye ait olup olmadığı hususu muğlak kalmıştır.
- ⁹ Figanî'nin katline sebep olan İbrahim Paşa için yazılmış ve herhangi bir sebeple Fuzulî'nin matbu dîvân nüshalarının bir kısmına karışan
- "Bir dün ki cünd-i şâm ile ceng itdi âsumân
Oldı burûc-ı kal'a-i gerdûnda çok kırân"
(Prof. Dr.A. Karahan, Figanî ve Dîvânçesi, s. 11) matlalı kasideyi Sayın Doç. Dr. Hasibe Mazıoğlu ifade bakımından fevkalâde güzel bularak Fuzulî'ye atfetmek ve Figanî Divânî'na karıştığını düşünmek ister ve Bâkî'nin
- "Hengâm-ı şeb ki küngüre-i kadr-ı âsumân
Zeynolmuş idi şu'lelenüp şem'-i ahteran"
(Saadettin Nüzhet Ergun, Bâkî Dîvânı, İst. 1935, s. 5.) beytiyle başlayan K.S.Süleyman medhiyesinin, bu kasideye nazire olduğunu söyler (Doç. Dr. Hasibe Mazıoğlu, Fuzulî Kimleri Övmüştür, Fuzulî ve Leylâ ve Mecnun, Unesco, s. 75.). Halbuki kasidede 16 ve 18. beyitlerde geçen "Alaman" kelimesi, şairin kendisini "arsa-i nazm içre pehlivan görmesi (28. beyit) ve ehl-i İsfahan'ın ona "Rûm'un Kemâl'i" diyeceği şeklinde Fuzulî'nin vokabülerine son derece yabancı kelime ve ifadeler yer almaktadır. Bu sebeple kasidenin Fuzulî'ye aidiyeti zayıf bir ihtimâl olarak bile düşünülemez.
- ¹⁰ Köprülü, İ.A. Fuzulî Maddesinde eseri Farsça olarak gösterir. İ.A. 1947 c. IV, s. 696). Eseri, 1955'te neşredek olan K.E. Kürkçüoğlu 1948'de yayınladığı bir makâlesinde bu zuhûle işaret ederek eserin Türkçe olduğunu belirtir (D.T.C. Der. Eylül-Ekim 1948, c. IV, s. 4.).
- ¹¹ Eser Köprülü'de Farsça mensur bir eser olarak geçmesine rağmen, onu Halûk İpekten 1973'te Fuzulî'nin tıbbî ait bilgilerini ortaya koyan küçük Farsça bir mesnevî olarak tanıtır ki aynı kitabın 1991'deki ikinci baskısında da bu hata tashih edilmemiştir (Fuzulî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklaması, s. 48, Ank. 1973). Hasibe Mazıoğlu 1986'da yayınlanan eserinde "Farsça mensur bir risâledir." doğru bilgisini verir. (Fuzulî ve Türkçe Dîvânı'ndan Seçmeler, s. 42, Ank. 1986) Son olarak bu hususu İsmail Ünverin, 1991 tarihli bir makâlesinde yeniden ele alarak tashih etme ihtiyacı hissettiğini görüyoruz (Türkoloji Der. c. IX, s. 19 Ank. 1991.). 1273/1856 ve

kaside¹² kaç gazel¹³ vardır? Kimleri övdüğü sarahaten bilinmekte midir?¹⁴ Arapça şiirleri, söylenildiği gibi Türkçe ve Farsça şiirlerinin basit bir tekrardan mı ibarettir?¹⁵ Türkçe Dîvân'ının mevcut neşirlerine bakarak şiirlerinin tür ve şekillerini tesbit edebiliyor muyuz?¹⁶

1282/1865'te İstanbul'da iki defa basılmış, 1327/1909'da Trabzon'da tercümesi ile beraber yayınlanmış ve nihayet 1940'da Gölpınarlı tarafından yeniden tercüme ve neşredilmiş bir eserin (Milli Mec. Basım Evi, İst. 1940, Ün. Tıp Tarihi Enstitüsü, 12 adet) 1970'lerde hâlâ yanlış olarak değerlendirilmesini izah etmek güçtür.

- ¹² Halûk İpekten, önce ikisi tevhid, dokuzu na't ve biri terkeb-i bend şeklinde olmak üzere 40 kasidesi olduğunu söylerken (Fuzulî, s. 26, Ank. 1973 - Akçağ 1991, s. 34-35) bir başka eserinde 8'i tevhid ve na't 29'u medhiye 37 kasideden bahseder. (Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, Ank. 1985, s. 53). Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu 40 kasidesi olduğunu ifade eder. (Fuzulî ve Türkçe Dîvânı'ndan Seçmeler, Ank. 1986, s. 28.). 68 nüsha karşılaştırılarak basılan ve kasideleri ihtiva eden yeni harflerle basılmış tek neşirde ve ikinci baskısında terkeb-bend ve terci-bendler de katılmak suretiyle kaside sayısı 42 olarak gösterilmiştir (İş Bankası Yay. İst. 1958, Akçağ 1990.).
- ¹³ Gazel sayısı, Gölpınarlı'da 305 (İst. 1948), Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'da 294 (İst. 1950) ve Komisyon neşrinde ise 302'dir (İst. 1958).
- ¹⁴ Meselâ, başlığı "Terkib-bend-i der-medh-i Sultân Süleymân" olan şiirini Fuzulî, Bağdad'ın 2. valisi Üveys Bey için mi yazmıştır (Hasibe Mazıoğlu, Fuzulî Kimleri Övmüştür, Fuzulî ve Leylâ ve Mecnun, Unesco, İst. 1959, s. 78.). Veya Gül Kasidesi sadece Kanunî Sultan Süleyman için yazılmış bir medhiye midir?
- ¹⁵ Fuzulî'nin Arapça Dîvânı hakkındaki bilgiler 1930'da eseri tanıtan ve neşreden E. Berthels'e aittir. Berthels'e göre bu şiirler, bariz bir edebî kıymeti olmayan, soğuk, histen mahrum, Arap şiirine mahsus bir hüviyet taşımayan, Farsça ve Türkçe şiirlerindeki hususiyetleri hatırlatan, şiilik temayülüne açık manzumelerdir. Bu bilgileri bize Köprülü aktarmış ve müteâkıben diğer mütehassıslarca aynen tekrar edilmiştir. (H. İpekten, s. 53-54, H. Mazıoğlu, s. 33) Fuzulî'nin Farsça Dîvân'ını neşretmesi açısından bir fâikiyete sahip bulunan Muhterem Hasibe Mazıoğlu, bu 11 kaside ve 1 yarım kıt'anın, mazmun, mecaz ve hayâl bakımından Türkçe ve Farsça şiirleriyle aynı olduğunu söylemektedir. Acaba şuurlu ve istidatlı bir Türk şairinin velev ki Arap dili ile yazılmış olsun, şiirlerinde Arap şiirine mahsus bir hüviyetin bulunması mı gerekmektedir? Mevlânâ'nın şiirlerinin kıymeti, İran şiirine has hususiyetler taşımasında mıdır? Mazmun, mecaz ve hayâl bakımından Farsça ve hele hele Türkçe şiirlerindeki yakını söyleşiyi yakalayabilmişse, bu Arapça şiirlerin bariz bir edebî kıymeti olmadığı nasıl söylenebilir?
- ¹⁶ Meselâ, bir "Elif-nâme olan Hz. Ali ve 12 İmam medhindeki kasidede her beytin elif, ba, ta, sa.. gibi zarurî tertip sırasını takip etmesi gerektiği hâlde zel ve sin harflerinde bu hususa dikkat edilmemiştir. Elhamdü lillâh (elif), Bürhân (ba), Tâ hatm (ta), Sâbit (sa), Cem' (cün), Hak (hâ), Hat (hı), Dutmuş (Metinde tutmuş) (dal), şeklinde devam ederken zel harfi ile başlaması gereken 9. beytin ilk kelimesi (Bû-stânda)dır ve beyit,
Zâtı münezzeh pertevi kaddâhı itmiş Hak evi
Hem şûrî vü hem ma'nevî gör anda esrâr-ı Hudâ
şeklinde olması gerekirken esas şekil nüsha farkı olarak dipnota indirilmiştir. Yine

Bugün hâlâ, mesnedsizlik ve daha çok ihmâl, dikkat ve himmet noksanlığı sebebiyle bu gibi sorulara kat'i cevaplar bulabilmiş değiliz. Bu suretle de "menzilgâhı sahil" olanların "bahr hâlini" bilemeyeceklerini söyleyen Fuzulî'yi çok önceden hissettiği âkıbetine terk etmiş durumdayız. Fuzulî, sadece bir misâldir. Burada esas üzerinde durulması gereken husus, öncelikle karşılaştırmalı bir metin tesis derken çok basit dikkatleri bile göstermekten uzak kalmamızdır. Tabiatıyla bu uzak kalışın muhtelif sebepleri vardır. İlk planda klasik edebiyatımızın öncelikle bir şiir edebiyatı¹⁷, hatta hatta bir gazel edebiyatı olarak telakki edildiği neticesi, bir metnin anlaşılabilmesi için metnin dışındaki en can alıcı noktalarından birini teşkil eden dîbâcelerin hatta kasidelerin ve gazel dışındaki diğer nazım şekillerinin dahi bir kısmının yazma divan nüshalarının pek çoğunda yer almadıkları görülmektedir. Kasidelerin yer aldığı az sayıda nüshanın pek az bir kısmında, o da daha çok muahhar devrelerde tertip ve istinsah edilmiş olanlarında başlığa (ser-levha, isim, künye) rastlanmaktadır. Bunun yanında bir nazım şeklinin sadece bir nazım türünü ihtiva edeceği¹⁸, bu suretle meselâ bir kasidenin, klasik planı çerçevesinde sadece tevhid, sadece münacat, sadece na't veya sadece medhiye olabileceği yolunda yaygın bir kanaat, edebiyat araştırmacıları tarafından benimsenmiş durumdadır. Bu tür ön yargılar, klasik metinlerimiz ile aramızdaki mesafeyi iyice arttırmaktadır.

Bu noktalardan hareketle biz burada klasik edebiyatımızın mihenk taşlarından biri olan Fuzulî'nin "Gül Kasidesi"nin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabileceğini düşündüğümüz bazı dikkatlerimizi belirtmek istiyoruz.

aynı şekilde sin harfine tekabül eden 12. beyitte ilk kelimeler (Ger olmasan) şeklinde verilmesine rağmen pek çok nüshada (Sen olmasan) doğru şekli yer almaktadır. Bu önemsiz "Sen" kelimesi ise dipnota bile alınmamıştır. (İş Bankası Yay. s. 35)

Bir başka dikkat noksanlığı da anılan Dîvân neşrinde 12. şiir olarak yer alan "Terkib-bend der-medh-i Sultân Süleymân" unvanlı musammâtın beyitlerinin tasnifindedir. Bu terkib-bendde Fuzulî, beyit sayıları 2'den başlamak üzere 3-4-5-6-7-8-9 beyit şeklinde birer birer artan 8 bend tanzim etmiştir. Ve geçiş beyitleri arasında "Ne hoştur" ve "Zihî" gibi geçiş anlatmada anahtar kelimeler kullanmıştır. Mezkûr neşrin ilk ve ikinci baskısında ise terkib-bend 5-4-5-6-7-8-9 beyitten mürekkep 7 bend halindedir. Bu hususa daha önce Halûk İpekten de tam olarak doğru bir tesbit yapamamakla birlikte işaret etmiştir (Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri, s. 149-150 Ank. 1985).

¹⁷ Doç. Dr. Tahir Üzgör: Türkçe Dîvân Dîbâceleri, s. 4, Ank. 1990.

¹⁸ Alfî Şîr Nevayî Dîbâcesi (Hazâyinü'l-meânî) Nuriösmaniye Küt. 3999, 21b-25a.

Klasik edebiyatımızda belki de en fazla kullanılan motif olan gül¹⁹, tabii bir unsur olarak yabancı ve bahçede yetişmesine nazaran iki çeşittir. Yabancı gül, eski şiirimizde nesrin, nesteren, diye anılan Mısır gülü, Van gülü, Hint gülü, kayısı gülü, Noel gülü, piyon gülü (Şakayık), sarmaşık gülü, yediveren gülü, katmerli gül gibi isimlerle adlandırılmış hem beyaz hem de kırmızı renkte olabilen bir çeşit güldür. Bahçe gülünün ise, Herodotes'in Babil bahçelerini anlatırken verdiği bilgilerden bu yana Doğu'dan başlayarak Orta-Doğu, Anadolu ve Yunan adaları yolu ile Batı'ya doğru uzanan uzun bir tarihî seyri vardır. Hint efsanelerinde gül, felekiyat ile ilgili ve dinî bir hüviyete sahiptir. Gül, Afrodite'nin doğuşu sırasında vücudundan akan köpüklerdir, Dionysos'un en sevdiği çiçektir, Roma sarayının muhteşem ziyafetlerinin vazgeçilmez unsurudur, Hıristiyanlığın ilk çağlarında Hz. İsa'nın ve dikensiz hâliyle sâfiyetin sembolü olan Hz. Meryem'in remzidir. İslâmiyet çerçevesinde cennet bir gül bahçesidir, gül ise, Selman'dan istediği bir demet gülü koklamadan son nefesini teslim etmeyen Hz. Ali'dir, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş Kâinatın efendisi Hâteme'l-mürselin Hz. Muhammed'dir ve âlemlerin Rabbi, bütün Hak âşıklarının O'na birer bülbül olduğu Ganiyyün-lil-âlemîn olan Allâh'tır. Bir ilaç olarak kullanılmasının yanında kendinden elde

¹⁹ Edebiyatımızda gül ile ilgili münasebetler tesis edilerek sevgilinin yanağı, yüzü, teri ve kendisi güle, boyu gül fidanına benzetilir ki kültür ve sanatımızda gülün kullanılışı konusunda başlıca şu eserlere bakılabilir:

- a. Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan: Şeyhi Divanını Tetkik, İst. 1965, s. 108, 147, 160, 164, 168, 172
- b. Mehmet Zeki Pakalın: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İst. 1971, c. 1, s. 683.
- c. Dr. Mehmed Çavuşoğlu: Necati Bey Divanı'nın Tahlili, İst. 1971, s. 274-279
- ç. Doç. Dr. Mehmet Çavuşoğlu: Divanlar Arasında, Ank. 1981, s. 6-13.
- d. Dr. Harun Tolasa: Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Ank. 1974, s. 28, 29-133-149, 215, 217, 219, 230, 264, 280, 350, 411, 506-511.
- e. Yrd. Doç. Dr. Cemal Kurnaz: Hayâlî Bey Divanı-Tahlil, Ank. 1990, s. 532-534.
- f. Yrd. Doç. Dr. M. Nejat Sefercioğlu: Nev'i Divanı'nın Tahlili, Ank. 1990 s. 404-407.
- g. Dr. İskender Pala: Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, c. I, II, Ank. 1990 s. 189-190.
- ğ. Ahmet Talat Onay: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar (Hz. Doç. Dr. Cemal Kurnaz) Ank. 1992, s. 82-85, 179-180.
- h. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. III, İst. 1979, s. 382-387.
- ı. İslâm Ansiklopedisi, İst. 1977, c. IV, s. 833-884.
- i. Yeni Türk Ansiklopedisi, İst. 1985, c. III, s. 1105-1106.
- j. Meydan Larouse - Büyük Lugat ve Ansiklopedi, İst. 1993, c. 8, s. 217-218.

edilen gülyâğı sebebiyle aynı zamanda bir ticaret metaı olan gül, bir bezeme unsuru olarak cüz ve hizb işareti olduğu Kur'ân sayfalarından, daha çok Kâdirî ve Rufaîlerde kullanılan tarikat taçlarına, sarıklara işlenen motiflere, zikir sırasında kullanılan ateşte kızdırılan demir çubuklara, kılıç kabzalarına, kapı tokmaklarına, beşik kaşlarına, mezar taşlarına, en nâdide kumaşlara, isimlerimize, deyimlerimize, atasözlerimize kadar bütün kültür hayatımıza sinmiş, tarifine hâcet olmamasına rağmen asırlarca işlenerek aynı taravet ve revnakıyla bugüne intikâl etmiş bir objedir. Bütün varyantlarıyla onun her tezahürüne kucak açmış eski şiirimiz ise gül için hakiki bir melce, bir vatan-ı aslî olmuştur. Şiirlerin içinde sayısız olarak zikredilen gül, redif olarak da seksene yakın şiirde işlenmiştir ki burada Ahmed Paşa, Necati Beg, Vassıf, Mihrî Hatun, Cem Sultan, Figanî, Fuzulî, Bâkî, Hayâlî Beg, Hayretî, Nev'î, Zâtî, Fehîm-i Kadîm, Nâilî'nin gazel ve kasidelerini sayabiliriz.

"Gül" redifli şiirler arasında saydığımız Fuzulî'nin "Gül Kasidesi", şairin Türkçe Dîvân'ında yer alan redifleri isim köklü beş kasidesinden biridir. Gül Kasidesi dışında kalan "Su", "Hançer" ve "Sabâ" redifli kasideler birer na't, "Kalem" redifli olanı ise Nişancı Celâl-zâde Mustafa Çelebi'ye medhiyedir. Bu dört na't kasideden başka Fuzulî'nin -ür redifli bir na't kasidesi daha olduğunu, bu suretle şairimizin kaside nazım şekliyle, yaygın kanaate uyarak Gül Kasidesi'ni şimdilik hariç tutmak kaydıyla dört adet na't yazmış bulunduğunu burada belirtelim.

Nazım şeklinin ve yapısı itibariyle bir övgü ihtiva etmesi sebebiyle türünün kaside olduğunda fikir birliğine varılmış olunan Gül Kasidesi'nin, kasidenin tam olarak hangi türüne dahil edilmesi gerektiğini yani onun, bir na't, bir medhiye veya bir bahariye mi olduğu hususunu tasrih etmek için, bu konuda doğrudan veya dolaylı şekilde fikir beyan eden eski ve yeni kaynaklarımıza müracaat etmemiz zaruridir. Görebildiğimiz kadarıyla Fuzulî'den bahseden tezkirecilerimizden sadece üçü bu kasideye temas etmekte, bunlardan biyografik olmaktan ziyade antolojik bir eser olma yönü ön planda bulunan Fâizî, Fuzulî'nin şiirlerinden yüzün üstünde beyitle örnekler verirken Gül Kasidesi'nden önce dokuzuncu, sonra ikinci olmak üzere iki beyti kaydeder.²⁰ Hasan Çelebi, "... kasîde-i garrâ virüp hüsn-i terbiyyet ü vesâtat-ı inâyetleriyle Hâkân-ı mesfûra dahı kasîde

²⁰ Kafzâde Abdülhay Fâizî: Zübdetü'l-es'âr, I.Ü. ty. 1646, v. 84.

virdükte niçe cevâiz ü atıyyâtına mazhar ve çemenzâr-ı dil ü cânı Fırât-ı sılât ü ihsânı ile muhaddar olmuş idi. Gül-redif bu kasîde-i latîf ü şerîfi ol Hâkân-ı vâcibü'-t-teşrîfe virdükte gül gibi baş üzre yir idüp bûy-ı dil-cûsı hüsn-i kabûl-i âlem-gîr olmuşdur. Bu bir iki ebyât ol kasîde-i belâgat-simâtdandır." sözlerinden sonra şiirin birinci, dördüncü, ondokuzuncu ve yirminci beyitlerini zikreder.²¹ Beyânî "Sultân Süleymân'a gül-redif belîğ bir kasîde virmişdür."²² diyerek kasideyi anar. Âşık Çelebi²³ ve Gelibolulu Âlî²⁴ de Kanunî'ye kasideler sunduğunu ifade etmekle iktifa eder. Padişaha veya herhangi bir şahsa sunulan şiir veya eserin mutlaka medhiye olması gerekmediğini nazar-ı itibare alarak değerlendirdiğimizde, kasidenin türü hakkında tezkirelerden kesin bir bilgi çıkarmamız mümkün olmamaktadır.

Yeni kaynaklarımıza gelince Fuzulî Dîvânı'nın bir ekip çalışması olan neşrinde²⁵ ve onun ikinci baskısında²⁶ dokuzuncu sırada ve medhiyeler arasında yer alan kaside, "Kasîde der-sitâyiş-i Sultân Süleymân Aleyhi'r-rahme ve'l-gufrân" başlığı ile verilmektedir. Sayın Karahan, bu kasideyi bir medhiye olarak anıp şairimizin dört na't yazmış bulunduğunu²⁷ kaydederek bu fikri devam ettirir. Hocam Fahir İz'in eserinde kaside medhiyeler içinde yer almıştır.²⁸ Bu konudaki pek çok yayınıyla bir Fuzulî mütehasısı olan Muhterem Hasibe Mazıoğlu²⁹, rahmetli Gölpınarlı,³⁰ rahmetli dost Çavuşoğlu,³¹ bu kasideyi gül kasideleri

²¹ Kınalızâde Hasan Çelebi: Tezkiretü's-şuarâ (Haz. Dr. İbrahim Kutluğ) c. 2, Ank. 1981, s. 760.

²² Tezkire-i Beyânî, I.Ü. Ty. 2568, 66b.

²³ Âşık Çelebi: Meşâirü's-Şuarâ or Tezkere of Âşık Çelebi By G.M Meredith-Owens London 1971, 198b.

²⁴ Gelibolulu Mustafa Âlî: Kühü'l-ahbâr, basılmamış kısım I.Ü. Ty. 5959, v. 385.

²⁵ Fuzulî Dîvânı: İş Bankası Yay. İst. 1958, s. 37.

²⁶ Fuzulî Dîvânı: Akçağ Yay. Ank. 1991, s.41.

²⁷ Prof. Dr. A. Karahan: Fuzulî Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti, Ank. 1989, s. 84, 130-131.

²⁸ Prof. Fahir İz: Eski Türk Edebiyatında Nazım, İst. 1966, c. 1, s. 55.

²⁹ Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu: Fuzulî ve Türkçe Dîvânından Seçmeler, Ank. 1986, s. 53. Doç. Dr. H. Mazıoğlu: Fuzulî Kimleri Övmüştür, Fuzulî ve Leylâ ve Mecnun, Unesco, İst. 1959, s. 72.

³⁰ Abdülbaki Gölpınarlı: Fuzulî Dîvânı, İst. 1961, s. XVII.

³¹ Doç. Dr. Mehmet Çavuşoğlu: Dîvânlar Arasında, Ank. 1981, s. 6.

arasında seçkinleşmiş olarak değerlendiren Sayın Kortantamer,³² Fuzulî'yi anlama yolundaki gayretlerini bir makalesiyle³³ ortaya koymuş Cem Dilçin³⁴ kasideye medhiye nazarıyla bakmışlardır.

Ali Nihat Bey'in dostu ve asıl mesleği avukatlık olan Mehmed Mihri, "Gül Kasidesi"ni şerh ederken "Türk şerefli şairinin yegane memduhu Nebiyyi zişan olduğundan..." ve "Bu şiir dünyanın en iyi şiiridir. Hakikaten bu şiiri ancak Fuzulî söyleyebilir ve ancak sevgilisi olan Nebiyyi zişana yakışır."³⁵ şeklindeki cümleleriyle kasideyi bir na't olarak gördüğünü ifade eder. Klasik edebiyatımız metinlerinin şerhinde büyük âlim, hocam rahmetli Ali Nihat Tarlan, derslerinde na't olduğunu söyleyerek bir kısmını şerh ettiği kasideyi bir eserinde "...Fuzulî'nin bu mazmunu, Hz. Peygamber hakkında yazdığı gül kasidesinde de vardır."³⁶ şeklindeki sözleriyle anar. Değerli araştırmacı rahmetli Halûk İpekten, "Gül redifli Bahariyye, aynı zamanda hem na't, hem de Sultan Kanunî Süleyman vafında söylenmiş bir medhiyedir."³⁷ şeklindeki sözleriyle şiir hakkındaki en isabetli hükme varır.

Kasidenin türü hakkında söylenmiş bulunan fikirleri iki ana grupta toplayabiliriz. Birinci grup, Kınalızâde'den başlayan bir kanaate göre kasideyi bir medhiye, ikinci grup ise na't ve na't-medhiye olarak ele almaktadır.

Görülüyor ki bu konuda fikir beyan eden eski ve yeni kaynaklarımızın değerlendirilmesi neticesi sıhhatli bir hükme varmak mümkün olmamaktadır. Bu noktada şiirin yazma ve basma nüshalarında yer alan isimlendirmeye ve bilahare metnin muhtevasına müracaat etmemiz zarurî hale gelmektedir.

İstanbul kütüphanelerindeki 40'ın üzerinde yazma Fuzulî Dîvânı nüs-

³² Tunca Kortantamer: Gül Kasidesi, Dergah Der. S. 2, 1990 İst, s. 16.

³³ Yrd. Doç. Dr. Cem Dilçin: Fuzulî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi, Türkoloji Der. c.IX, Ank. 1991.

³⁴ Cem Dilçin: Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, s. 139, Ank. 1983.

³⁵ Avukat Mehmet Mihri: Ulu Türk Ulusunun Şanlı Şairi Fuzulî'nin Şerh ve Tefsirli Divanı, İst. 1937, s. 53-54.

³⁶ Prof. Dr. A. N. Tarlan: Fuzulî Dîvânı Şerhi, Ank. 1985, c. 1, s. 25.

³⁷ Prof. Dr. Haluk İpekten: Fuzulî, Ank. 1973, s. 27 ve Ank. 1991, s. 32.

hasının sadece 13'ü değişik sayılarda olmak üzere kasideleri ihtiva etmektedir. 13 nüshanın 6'sında "Gül Kasidesi" yoktur. Geri kalan 7 nüshanın³⁸ ise sadece 1'inde³⁹ "Berây-ı Sultân Süleymân Hân" şeklinde bir başlık bulunmaktadır. Muhtelif sayılarda⁴⁰ gösterilen ancak İstanbul kütüphanelerinde 12'sine rastlayabildiğimiz eski yazı matbu nüshalardan birinde⁴¹ hiç kaside yoktur. 7 nüshada⁴² kasidelerde başlık bulunmazken dört nüshada⁴³ bu kaside, "Kasîde der-medh-i Hazreti Hâteme'l-mürselîn ve sitâyîş-i Sultân Süleymân aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân" başlığı ile verilmektedir.

Bu tesbitlerden hareketle klasik edebiyatımız hakkında bazı çok mühim neticelere varmaktayız. Fuzulî gibi bir şairin Türkiye kütüphanelerindeki altmışın üzerindeki nüshasından sadece 18'inde ve İstanbul'daki kırkın üzerindeki nüshasından sadece 13'ünde kaside nazım türündeki şiirlerinin yer alması, klasik edebiyatımızın her şeyden önce bir gazel edebiyatı olarak telakki edildiğini göstermektedir. Kasidenin muhtevasını tesbit yönünde bir anahtar olarak kabul edilebilecek isimlendirmeye, yazma nüshaların biri hariç hiç birinde itina edilmemiş, matbu nüshalarda ise 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu husus yaygınlaşmaya başlamıştır. "Gül Kasidesi"nin türü hakkında son asra ait matbu nüshalar bize bir fikir vermekle birlikte kat'i bir hükme varabilmemiz ancak şiirin kompozisyonu ve muhtevasını incelemekle mümkün olacaktır.

Altmış iki beyitte altmış dört defa tekrar edilen "gül" redifi dolayısıyla kaside öncelikle gülden ve bahardan bahsedecetir ki şiir bu yönüyle bir bahariyedir. Ancak şair her bir redife değişik mânâlar

³⁸ I.Ü. Ty 592

İst. Sül. Ktb. Carullah Veliyüddin 1660.

İst. Sül. Ktb. Lala İsmail 472.

İst. Ktb. Halet Ef. 684.

İst. Topkapı Sarayı Revan Ktb. 749.

I.Ü.Ty. 5739.

İst. Topkapı Sarayı, Hazine Ktb. 896.

³⁹ İst. Topkapı Sarayı, Hazine Ktb. 896.

⁴⁰ Prof. Dr.A.Karahan, s. 264 (16 adet), Dr. Müjgan Cunbur, Unesco 1959, s. 117-9 (18 adet)

⁴¹ Tebriz 1244 (Dr. Müjgan Cunbur'un bibliyografyasında bu nüsha yoktur.)

⁴² Bulak 1268, İst. 1284, İst. 1286, Tebriz 1286, İst. 1288, İst. 1291, İst. 1296.

⁴³ İst. 1308, İst. 1315, İst. 1328, İst. 1342.

yükleyerek belirli bir kompozisyon içerisinde şiire farklı tür özelliklerini yerleştirmiştir. Bu noktada şiirin kompozisyon yapısını incelemek gerekmektedir.

Bâgbân Sultân-ı âdil devridür tenbîh kıl
Urmasun gülzâra âteş zulm idüp zinhâr gül

şeklindeki 35. beyitte Sultan Kanunî Süleyman'ın medhiyesine güriz yapıldığı kesindir. 43. beyitte Padişah'ın ismi anılmakta, 56. beyitte Kanunî'den önce "felek-mikdâr" yani dokuz adet padişahın geldiği ifade edilmekte, 59. beyitteki tac beyti ve onun mütemmimi 60. beyit ve son iki beyitlik dua kısmıyla kaside sona ermektedir. Kasideyi, yaygın kanaate uyarak bir medhiye olarak alırsak bu durumda kasidenin kompozisyon şeması, 34 beyitlik nesip + 24 beyitlik medhiye + 2 beyitlik tac ve mütemmimi + 2 beyitlik dua kısmı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak ilk beyitten itibaren 34. hatta ondan sonraki beyitlere kadar devam eden na'tî hususiyetleri hesaba katmayarak bu 34 beyti nesip olarak kabûl etmek güçtür. Zira 3. beyitteki "inşirâh-ı sadr" ifadesinin 94. sûrenin ilk âyetinde anlatılan hadiseyle ve bu hadisenin Hz. Peygamberimiz ile ilgisi açıktır.

"Çâk olup bulmuş safâ bâd-ı seherden sanasın
Bâddur Cibrîl ü kalb-i Ahmed-i Muhtâr gül"

"Şebnem-i gülzâr-ı ruhsâr-ı Resulullâh'dur
Neşr-i itr-ile kılur her dem anı iş'âr gül"

şeklindeki 10. ve 11. beyitlerdeki açık zikredişler, bir bahar tasvirinin çok ötesinde bâriz na'tî özellikleri vermektedir. Sultan Kanunî Süleyman medhinde yazılmış bir kasidenin daha ilk beyitlerinden itibaren bir na't hüviyeti arzedişi, bu kasidenin Fuzulî'nin diğer kasidelerinden çok farklı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Şair, sadece bu kasidesine mahsus olmak üzere, 22. beyitte "tecdîd-i matla" yapmıştır. Yalnız redifli kasideleri değil, kafiyeli kasidelerinde dahi matla yenilediğini görmemiz mümkün olmayan Fuzulî⁴⁴ bu kasidede niçin böyle bir yol takip etmiştir? Kanaatimize göre

⁴⁴ Akçağ basımı Fuzulî Dîvânı'nın 96. sayfasındaki 28. kasidenin 18. beytinin ilk mısraında bir kafiye tekrarı görülmekte ise de bu, dizgi hatası neticesidir ve "Teng-nâ-yı âlem-i hüddâm-ı Emîr-i nâm-dâr" şeklindeki mısra, "Teng-nâ-yı âlem-i fânî degüldür ol makâm" şeklinde olacaktır.

bu yola girişin temelinde, kasidenin na't ve medhiye gibi iki ayrı vecheye sahip olduğuna dikkat çekme, Kâinatın efendisi Hz. Muhammed ile O'nun halifesi ve devrin adâletli padişahı muhteşem Kanunî Süleyman'ı iki ayrı çıkış ile aynı kaside içerisinde tavsif ve medh ettiğine işaret etme gayreti bulunmaktadır. Metne bu cepheden baktığımızda farklı bir planla karşılaşmaktayız. İlk 10 beyit na'tî hüviyettir. 11 ile 22. beyte kadar olan ve tevhidî yönler de taşıyan on bir beyit nesiptir, 22. beyitte matla yenileyip ve kasidenin başından beri ilk defa ikinci şahsa hitap edilerek nesip, tevhid ve na't özelliklerini aynı anda ve ayrı ayrı taşıyan beyitlerle 35. beyte gelinir ve medhiyeye geçilir. Bu beyitten itibaren tekrar üçüncü şahsa hitap edilerek ve arada yine na't hüviyetli beyitlere yer verilip 59. beyte kadar gelinir. Şair bu ve bundan bir sonraki beyitte ikinci şahıs olarak kendine hitap eden bir çıkış yapar. 61. beyitte ise Sultan Süleyman şahsında bütün bir Osmanlı İmparatorluğunun devam-ı devleti için dua ederek kasidesini tamamlar.

Şiirin kompozisyonuna bu şekilde bir göz attıktan sonra bilhassa ilk beyit zaviyesinden kasidenin muhtevası üstünde durarak metnin üzerindeki perdeyi biraz daha aralamaya çalışalım.

Fuzulî'nin, na't olduğunda herkesin müttelik olduğu abidevî "Su Kasidesi" bile ilk beyitlerinde ilk planda bu hususa ait izleri açık olarak taşımazken, "Kasîde der-medh-i Hazreti Hâteme'l-mürselîn ve sitâyîş-i Sultân Süleymân aleyhir-rahmetü ve'l-gufrân" başlığını taşıyan yani na't olmasının yanı sıra medhiye hususiyetleri de taşıyan "Gül Kasidesi", na'tî hüviyeti çok daha vazih olan bir beyitle başlar. Ancak beytin tetkikine geçmeden önce metni doğru şekilde tesis etmek zarureti hasıl olmuştur.

Hemen bütün yayınlarda "Sildi" şeklinde okunan ikinci mısraın ilk kelimesinin "Saldı" olarak tashihi kanaatimizce beytin bütünlüğü açısından daha uygun olacaktır. Ancak bunun kanaat hükmünde kalmaması için tekrar eserin yazma ve basma nüshalarıyla sözlüklerimize müracaat etmemiz gerekmektedir.

Divan'ın, Gül Kasidesi'nin yer aldığı İstanbul'daki 7 yazma nüshasının sadece 2 tanesinde kelime, sîn, yâ, lâm, dâl ve yâ harfleriyle "sildi" şeklindedir.⁴⁵ Geri kalan 5 nüshada kelime sâd, elif, lâm, dâl, yâ

⁴⁵ I.Ü.Ty. 592, Topkapı Revan 749.

harfleriyle "saldı" imlasıyladır.⁴⁶ Kasideleri ihtiva eden eski yazı 11 basma nüshanın ise hiç birinde "sildi" imlâsına rastlanmamaktadır.⁴⁷ Buna rağmen 68 nüsha karşılaştırılarak hazırlanan İş Bankası yayınında ve Akçağ⁴⁸ baskısının yeni yazısında "sildi" kelimesi tercih edilmiştir. Rahmetli Ali Nihat Tarlan da derslerinde elindeki matbu nüshaya binaen "saldı" okuduğu kelimeyi "sildi" şeklinde tashih ederek şerh etmiştir. Bu durum, herhalde "sildi" kelimesinin ilk planda metne pek aykırı görünmemesinden kaynaklanmaktadır. Biz önce beytin bütünü verip "salmak" fiilinin mânâları üzerinde durarak bu tercihin isabetli olup olmadığını hakkında bir hükme varmaya çalışalım.

"Çıhdı yaşıl perdeden arz eyledi ruhsâr gül
Saldı mir'ât-ı zamîr-i pâkden jengâr gül"

13. yy.dan 19. yy.a kadar Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitaplardan toplanan tanıklarla hazırlanmış olan Tarama Sözlüğü'nde "sildi" kelimesi yoktur. "Salmak" fiili ise 12 farklı mânâda ve altısı Fuzulî'den olmak üzere 139 tanık ile verilmektedir.⁴⁹ Bu mânâları

1. Göndermek, sevk etmek.

2. Bırakmak, salıvermek, terketmek, başıboş bırakmak.

⁴⁶ Sül. Lala İsmail 472, Sül. Carullah Velîyüddin 1660, I.Ü. Ty. 5739, Sül. Halet Ef. 684, Topkapı Hazine 896.

⁴⁷ Bulak 1268, İst. 1284, İst. 1286, Tebriz 1286, İst. 1288, İst. 1291, İst. 1296, İst. 1308, İst. 1315, İst. 1328, İst. 1342.

⁴⁸ İş Bankası yayınından aynen tab edilmiş olmasına rağmen Akçağ yayını Fuzulî Dîvânı'nda Su Kasidesinin

Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânın sözün

İhtiyât ilen içer her kimde olsa yara su

şeklindeki 4.

Serv serkeşlik kılır kumrı niyâzından meger

Damenin duta ayagina düşe yalvara su

şeklindeki 14. beyti

Dostı ger zehr-i mâr içse olur âb-ı hayât

Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâra su

şeklindeki 21. beyti ile Gül Kasidesi'nin

İnkılâb-ı devrden bulmazdı hergiz ihtilâl

Alsa andan hükmüne fermân-ı istimrâr gül

şeklindeki 45. beyti noksandır.

⁴⁹ Tarama Sözlüğü, Ank. 1971, c. V, s. 3277-3287.

3. Atmak, havale etmek.
4. Ta'lik etmek, te'hir etmek.
5. Yaymak, sermek, saçmak.
6. Vergi tarh etmek.
7. Sallamak.
8. Koymak, bırakmak, atmak, ilka etmek.
9. Def etmek, sürmek, uzaklaştırmak, terk etmek.
10. Kaldırmak, ref etmek
11. Uzatmak.
12. Atılmak, saldırmak, hücum etmek.

şeklinde sıralayan sözlük, 5. madde için Fuzulî'den üç beyit, 8. madde için bir beyit ve "kaldırmak, ref etmek" mânâsındaki 10. madde için ise yine Fuzulî'nin

"Hurşid cenfâlinden o meh saldı nikabın
Subh oldu tur ey şem' nedür bunca şeker-hâb"

şeklindeki beyti ile "Gül Kasidesi"nin matla beytini tanık olarak gösterir.⁵⁰ Yazmalardan ve eski yazı basma nüshalardan ve lügat mahiyetli eserlerden tesbit edilen bu durumun aksi varid olsaydı, hatta ve hatta "saldı" kelimesi sadece bir nüshada bulunsaydı bile "sildi" yerine, bu şekli tercih etmemiz gerekirdi. Zira "pâk" sıfatını taşımakta olan bir "mir'ât-ı zamîr" vardır ve bu vasfa sahip bir aynaya jengârın , silinmeye ihtiyaç gösterecek şekilde yaklaşmış ve yer etmiş olduğunu düşünmek mümkün değildir. Bu sebeple nüshalarda kâhîr bir ekseriyete sahip olan "saldı" kelimesinin metne dahil edilmesi gerekmektedir. Bu çok fonksiyonlu kelimenin bütün mânâlarını nazar-ı itibare alarak metne her vecheden neden daha uygun olduğuna geçmeden "edebiyatı milli ruh ve milli hayatın aynası olarak kabûl edip onun anlaşılması için devrin umumî hayatının, yaşayış ve düşünüş tarzlarının, o devir insanların hayat ve kâinat hakkında nasîl telakkiler beslediklerinin bilinmesini"⁵¹ şart koşan ve bir bakıma "Bir edebî eserin

⁵⁰ Tarama Sözlüğü, Ank. 1963, c. 1, s. XXX-XXXI.

Tarama Sözlüğü, Ank. 1971, c. V, s. 3277-3287. (Fuzulî Külliyyatını tarayanlar, Saadettin Nüzhet Ergun ve İhsan Giray'dır.)

⁵¹ Ord. Prof. M.F.Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, İst. 1981, s. 1-2.

anlaşılması için onun dayandığı kültür temellerinin bilinmesi gereklidir."⁵² şeklinde özetlenebilecek fikirler istikametinde iki ayrı tür özelliğini bünyesinde bulunduran ve büyük ihtimâlle Fuzulî'nin Kanunî'ye yazdığı medhiyelerin ilki olan bu kasidenin hangi tarihte ve hangi şartlar altında yazıldığını tesbit etmeyi deneyelim.

16 Şevvâl 926 (1 Ekim 1520)'de 22 yaşında siyasi bir mücadele vermeksizin sekiz yıl devamlı fetihlerle ağzına kadar dolu bir hazine ve sınırları 6.557.000 km² olan imparatorluk tahtını hazır bulan ve 19-20 Safer 974 (6-7 Eylül 1566)'da seferde vefatına kadar 46 yıl saltanat sürecek olan Sultan Süleyman için, 145 (762)'de Halife Mansur tarafından temelleri atıldığı günden itibaren İslâm dünyasının Şam'dan sonra ikinci imparatorluk merkezi olan, Sâsânîlerden sonra gelen Büveyhoğulları ve Tuğrul Bey zamanında Selçukluların himayesinde saltanatlarını devam ettiren Abbasîlerden sonra sırasıyla Moğolların, Celayiroğullarının, Karakoyunluların, Akkoyunluların, Safavîlerin eline geçen "Burc-ı evliya" Bağdad'ın fethi çok mühimdi. O zamanlar Batı için "Darü'l-cihad" diye anılan Belgrad ne ise Doğu için "Darü's-selâm" diye adlandırılan Bağdad da o idi. 25 Cemaziye'l-ahar 914 (21 Ekim 1508)'de Fuzulî'nin Beng ü Bade'sini ithaf ettiği Safevî Şahı İsmail'in idaresine geçen ve onun Sultan Selim'den üç sene sonra 930 (1523)'de ölümüne kadar böylece kalan Bağdad için, Şah İsmail'in oğlu Tahmasb zamanına rastgelen hararetli bir devre başlar. Amcası Bağdad valisi ve Fuzulî'nin çok sevdiği ve medhinde iki kaside ve bir terci-bend yazdığı İbrahim Han'ı bir gece baskınıyla öldürerek Bağdad'ın idaresini teslim alan Kürt Musullu Kabilesinden Zülfikar Han, şehrin yeni hakimi olur. Kan dökerek başa geçmesine rağmen adalet ve keremiyle kendini halka sevdiren Zülfikar Han, Sultan Kanunî Süleyman adına sikke bastırıp hutbe okutarak Padişah'a bağlılığını da ortaya koyar. Ancak âkıbeti Amcası kadar acı olan bu şahsın 935 (1530)'da katlinden sonra Irak yine İran nüfuzuna bağlanır ve bu durum, 941 (1534)'de Kanunî'nin Irakeyn seferine kadar sürer. Bu sefer neticesi önce Tebriz'i fetheden Kanunî ağır tabiat şartları altında üç aydan fazla süren bir yolculuktan sonra sahipsiz Bağdad'ı Fuzulî'nin Sultan'a bir başka medhiyesinde

⁵² R. Wellek-A. Warren, Edebiyat Biliminin Temelleri, Ank. 1983, s. 204-205.

"Kıldı meşhûr-ı Arab feth-i Acem târihini
Geldi Burc-ı evliyâya Pâdişâh-ı nâm-dâr"

şeklindeki beytinin ikinci mısrayla tarih düşürdüğü 24 Cemaziye'l-evvel 941 (1 Aralık 1534)⁵³ Salı günü teslim alır. Şiddetli geçen kış mevsimi boyunca Bağdad'da kalan Sultan Süleyman, Kadir Gecesi'ni idrâk ettikten sonra 28 Ramazan 941 (3 Nisan 1535) Cumartesi günü Tebriz'e doğru buradan ayrılır.⁵⁴

İşte Türk Edebiyatı'nın en güzel şiirlerinden biri olan Gül Kasidesi'nin, gerek bir bahar mevsimi gibi insanlığı huzur ve feraha çıkartan İslâmiyetin tasvir edildiği na't bölümüyle ve gerekse Bağdad'da bulunduğu Aralık-Nisan ayları arasında bir Bahariye ile övdüğü Kanunî'ye ithaf olan medhiye bölümüyle bu atmosfer içerisinde ve bu tarihler arasında yazıldığını söylemek mümkündür.

Şimdi tekrar beytin senfâks özellikleri ve muhtevasına dönelim. Daha çok Arap Edebiyatında hakim olan şiire emir-fiille başlama özelliğini, edebiyatımızda kanaatimizce en fazla müşahede edebileceğimiz şahsiyetlerden belki de birincisi olan Fuzulî'de ayrıca fiillere geniş şekilde yer verildiği görülmektedir. Bu durum, eserlerine hakim destanî devrenin ifade yolu olan harekât üslûbun tabii bir neticesidir. Gül Kasidesi'nin ilk beytinde üç çekimli fiil vardır. Bu sebeple ilk bakışta üç ayrı cümle oluşturan bu çekimli fiiller birbirleriyle münasebetli olarak düşünüldüğünde cümle sayısı bire inmektedir. Sadece ilk mısraı gözönüne alırsak ilk fiilin, ikinci fiilin gerundiumu, beyti gözönüne alırsak ilk iki fiilin, üçüncü fiilin gerundiumu olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu durumda sadece üçüncü fiil formel fonksiyonuyla, diğer ikisi ise esas fiilin zarfı olarak kullanılmıştır.

İkisi redif, üçü fiil olmak üzere on iki kelime ile kurulan beyitte, bu beş kelimenin dışındaki yedi kelimededen "yeşil perde" sıfat tamlaması şekliyle ilk gerundiumun yer tamlayıcısı, "ruhsâr" kelimesi, ikinci gerundiumun nesnesi, "mir'ât-ı zamîr-i pâk" şeklindeki üç kelimededen ibaret ikili izafet, cümlelerin yer tamlayıcısı ve "jengâr" kelimesi de esas cümlelerin

⁵³ Sayın Hasibe Mazıoğlu bu tarihi 30 Kasım 1534 olarak vermektedir. (Fuzulî Kimleri Övmüştür, İst. 1959, s. 71.)

⁵⁴ T.D.V. İslâm Ansiklopedisi, Bağdad Mad. İst. 1991, c. 4, s. 433.

nesnesidir. Buna göre beyti, "Gül, yeşil perdeden çıkıp yüz göstererek temiz iç aynasından pası saldı." şeklinde nesre çevirebiliriz. Beyite her vechesiyle esas unsur güldür. Müslüman ve Hıristiyan hemen bütün ortaçağ Avrasya insanının ferdî, siyasî ve dinî hayatına uygulanabilirliği dolayısıyla üçlü istiare diye de adlandırabileceğimiz "saray istiaresi"nde gülün, "bulunduğu yeri güneş parıltısıyla bir merkez, bir nevi saray" yaptığını söyleyen Tanpınar'ın⁵⁵ bu görüşü istikametinde beyte değişik perspektiflerden bakarak onun "yavaş yavaş aydınlanan" hüviyetini kademe kademe görmeye gayret edelim.

Beyitte ilk planda bir tabiat hadisesi, bahar mevsiminin gelişiyle gülün yeşil çanak yapraklarından çıkıp penbe renkli taç yapraklarını gösterecek açılması ve bu durumun temiz gönüllerden pası, gamı uzaklaştırması anlatılmaktadır ki burada tabiat hadiselerinin insan psikolojisine tesiri söz-konusudur. Birinci mısra tamamen dışa, tabiate ikinci mısra ise içe, insana yöneliktir. Beyitte, aynı itidâl içerisinde objektiften subjektife doğru bir geçiş gerçekleştirilmiştir. Bahar mevsimi gelmiştir ve bütün kış boyunca kapalı mekânlarda sıkılmış bulunan insan, bu mevsimde, Nefî'nin o meşhur medhiye kasidesinin matlaında

"Esdî nesîm-i nevbahâr açıldı güller subh-dem
Açsun bizüm de gönlümüz sâkî meded sun câm-ı Cem"

sözleriyle dile getirdiği üzere, bahçelere çıkıp açan gülleri temaşa eyleyerek onların güzel renk ve kokularından istifade eder, gülbahçelerinde kurulan bezm-i meylerden nasipdar olur ve hepsinden önemlisi, gülbahçesine geleerek yeşil peçesini veya duvağını açıp âşığa bir cennet olan gül renkli yüzünü gösterme lutfunda bulunan "gönül ikliminin sultanı", "dertlerin dermanı" sevgilisini görüp gönlündeki gamlardan arınır. "Çıhdı yeşil perdeden", "arz eyledi ruhsar", "saldı" gibi kelimelerle bir insan şahsiyetine sahip kılınan gül, zâhirî mânâlandırılış içerisinde bir kapalı istiareye, ancak beytin içine girildiğinde her mânâlandırılışta farklı bir hüviyete bürünecek şahsın müşebbehün bihi olarak bir açık istiareye konu olacaktır. Yaygın kanaate göre bir medhiye olarak kabûl edilen şiirin bu beytini siyasî plana intikâl ettirsek, öncelikle klasik edebiyatımızda gülün, çiçeklerin sultanı olduğunu hatırlamamız gerekecektir ki bu husus, kasidenin

⁵⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar: XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, c. I, İst. 1956, s. XIX-XX.

"Geldi o dem ki ola izhâr-ı hikmet kılmaga
İnşirâh-ı sadr ile sadr-ı saf-ı ezhâr gül"

"Yetdi ol dem ki açmaga gönüller mülkini
Ola gülşende reyâhin hayline serdâr gül"

şeklindeki beyitlerinde vurgulanmaktadır. Bu açıdan değerlendirdiğimizde kasidenin matla beytindeki "gül", yedi-iklim padişahı islâm medeniyetinin son halifesi Sultan Kanunî Süleyman olacaktır. Yukarıda kısaca temas ettiğimiz gibi siyasî bakımdan elden ele geçen, tam bir huzursuzluğun hüküm sürdüğü hatta batısındaki şîf ve doğusundaki sünnî halk arasında dahi devamlı bir mücadelenin yaşandığı Bağdad'ın, devrin en ihtişamlı devletinin sınırları içine dahil edilmesi, "jengâr"ın, küfün, fitne-fesadın gönül Bağdad'ından uzaklaştırılmasını sağlayacaktır. Yeşil, baharın rengidir, bahar mevsimi ise yaz ile kışın arasını bulan "adl mevsimi"dir. Müslümanlık da adl dinidir, itidâl dinidir. Bir hadis-i şerifte de ifade edildiği gibi kendinden önceki dinler yalnız âhirete veya dünyaya ehemmiyet verirken, islâmiyet ikisinin ortasını bularak adaleti tesis etmiştir. İşte devrin en kudretli islâm devletinin padişahı Sultan Süleyman, islâm devletinin içinden bir gül letafetiyle zuhur edip müslim ve gayr-ı müslim bütün insanlara adaleti ve huzuru getirmiştir. "Kanunî" sıfatı da itidâlinin bir nişanesi olmuştur.

Beyti dinî plana intikâl ettirdiğimizde gül, ilk olarak Hz. Peygamberimizdir. O getirmiş olduğu dinle, ayet ve hadislerle, gönüllere yönelen küfrü uzaklaştırmış ve insanlığa tevhidî imanı getirmiştir. Kasidenin bir çok beytinde gül, Hz. Peygamberimiz olarak direkt ve dolaylı şekillerde işlenecektir. Bir diğer açıdan baktığımızda gül, Allâh'ı temsil etmektedir. Zira Allâh, yeşil perdeyi, kesret alemini yaratırken temelde Mevlânâ'nın

"Anam aşk, babam aşk, kendim aşk"

şeklinde ifade ettiği aşk vardır ki bu aşk, öncelikle, "Ben bir gizli hazine idim, bilinmekliği sevdim ve beni bilmeleri için halk âlemini yarattım." meâlindeki hadis-i kudsî'de ortaya konan Zât'ın kendi Zât'ına karşı olan sevgisidir. Zât, adem, yokluk aynasına baktığında o ayna erimiş ve ilk yaratılan varlık olarak yeşil, parlak bir cevher ortaya çıkmış buna da "Nûr-ı

Muhammedî" denilmiştir.⁵⁶ Bir diğer kudsî hadiste Hz. Peygamberimiz'e "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." şeklinde hitap edilmektedir ki bu, sevginin Zât'dan Habîbullâh'a yönelmesidir. Bu anda beyti, "Allâh, kesret alemini yaratarak kendi sevgisinin yöneldiği ve kendi güzelliğini (islâmiyeti) aksettiren Hz. Peygamberimizin gelmesini sağlamıştır. O da getirmiş olduğu din ile insanların temiz gönüllerine küfrün yaklaşmasını engellemiş ve iki cihanda onların şefaathçisi olmuştur." şeklinde mânâlandırılmamız gerekmektedir. Bu mânâlandırmayı kuvvetlendirici olarak beyitte bir de "papağan" mazmunu bulunmaktadır. Yeşil çanak yaprakları papağanın gövdesi ve kırmızı taç yaprakları da gagasıdır. "Mir'ât" kelimesi de papağanla alâkalıdır. Eski bir usûl olarak papağana konuşma öğretilirken önüne ayna konur, aynanın arkasına geçen kimse, papağanın öğrenmesini istediği kelimeleri söyler, karşısında bir hemcinsinin bulunduğunu sanan papağan duyduğu kelimeleri tekrar etme gayreti içine girer. Papağan kendiliğinden konuşamaz, ancak kendisine öğretileni tekrar eder. Bu, meleklerin söylediği fakat Hz. Peygamberimiz de dahil bütün peygamberler ve insanlar için geçerli olan "Senin bize öğrettiğinden başka hiç bir bilgimiz yoktur."⁵⁷ hükmünün neticesidir. "O kendi havasından (kendi nefisinden, kendiliğinden) konuşmaz. O, (Kur'an ve hadisler) kendisine (Hz. Peygamberimize) vahyedilenden başka bir şey değildir."⁵⁸ şeklindeki meâllerde de bu husus anlatılmaktadır. Netice olarak beyitte mutlak unsur olan gül, Allâh ve mukayyed unsur olarak bir mazmun ile verilen papağan da Hz. Peygamberimizdir. Bu arada na'tî özellikleri de bünyesinde barındıran bestelenmiş gazelin matlarında kendini "Tûti-i mûcize-gû" olarak tavsif eden Nefî'nin de aynı hayâlden istifade ettiğini burada hatırlatalım.

Gerek klasik gerekse halk edebiyatımızda genellikle sevilenin, maddî güzelliğin temsilcisi olarak karşımıza çıkan "gül"ün vazgeçilmez âşığı "bülbul" de bir başka karîne yardımıyla beyitte mazmun olarak yerini almıştır. Gülün olduğu her yerde bülbulün düşünülmesi gereği yanında bu mazmunu veren bir başka karine de, onunla aynı renk tonlarına sahip olan toprak ve küldür. 18. yy.a kadar demir, tunç, çelik, gümüş gibi metallere

⁵⁶ Prof. Dr. A.N. Tarlan, Şeyhi Dîvânını Tetkik, İst. 1964, s. 223-224.

⁵⁷ 2 "Bakara" 32.

⁵⁸ 53 "Necm" 3-4.

yapılan aynaları parlatmak için toprak veya

"Jengini açmak için çehre-i mâhun feleke

Matbahından götürür bâd-ı seher hâkister" (=kül)

beytinde Nabî'nin söylediği gibi kül kullanılmış. Yüce Allâh'ın evi olan gönül mir'âtının "pâk" hâle gelmesi, ancak onun cilâsı olan Hz. Peygamberimizin şefaati ve getirdiği din ile mümkün olacaktır. Bu durumda beyti, "Allâh bütün kâinatı, bütün insanları ve hatta peygamberleri, Hz. Peygamberimiz'in zuhurunu sağlamak için ve O'nun yüzü suyu hürmetine yarattı, O da, insanlığa en son ve en mükemmel dini getirerek gönüllerine yaklaşan küfrü uzaklaştırdı, onlara huzuru getirdi." şeklinde mânâlandırılmamız gerekecektir. Burada, "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." meâlindeki hadis-i kudsî ile "Ey Habibim! Biz seni (başka bir şey için değil) ancak âlemlere rahmet için gönderdik."⁵⁹ "Ey Peygamber! Biz seni gerçekten bir müjdeleyici ve bir korkutucu ve Allâh(ın izniyle ona ibadete davetçi ve nur saçan) bir kandil olarak gönderdik."⁶⁰ ve "Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirilmiş olanı tebliğ et."⁶¹ gibi meâlleri hatırlamamız uygun olacaktır.

Netice olarak şair Tanpınar'a,

"Baksak aynalara

Tanır mıyız kendimizi,

Tanır mıyız bu kaskatı

Bu zâlim inkârın arasından

Sevdiklerimizi?"

mısralarını söyleten bir yabancılığa düşen (veya düşürülen) bir devir ve medeniyetin şaheserlerinden birisinin bir beyti üzerindeki tesbit, tasnif, tahlil, tefsir, tenkid ve terkiplerimizi, Köprülü, Tarlan ve Tanpınar gibi metne yaklaşma açısından değişik görüşlere sahip üç âlimimizin farklı görüşlerini, bir terkibe varma düşüncesiyle bu beyte uygulamaya gayret ettik. Bir ekip çalışması olarak yapılması zarurî olan bu tür bir faâliyetin noksatsız olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Buna rağmen elde edilen neticeleri göz önünde bulundurarak bazı küçük dikkatler edinebiliriz. Ön-

⁵⁹ 21 "Enbiya" 107.

⁶⁰ 33 "Ahzab" 45-46.

⁶¹ 5 "Maide" 67.

celikle hatırlanması gereken husus, gittikçe bizden uzaklaşan bir zaman ve kültür diliminde kalan klasik edebiyatımız metinlerinin tesis edilmesinde, en masum görünen bir Türkçe kelimenin dahi bizi aldatabileceğini unutmadan, lugate bakmamayı pehlivanlık saymaksızın muhtelif lugatlerden ısrarla istifade yoluna gitmektir. Bundan sonraki safha ise, metne farklı zaviyelerden yaklaşıp tefekkür ederek onu ait olduğu devirden bugüne mümkün olduğu kadar az tahrip ederek getirmektir. Bu yönde gösterilecek küçük gayretler, içinde bulunduğumuz bu kültür erozyonuna mânî olma yolunda büyük mesafeler kat' etmemize yardımcı olacaktır inancındayız.